

елементів комічного. Оскільки вони вже неодноразово були аналізовані, то зупинятися на них у цьому дослідженні недоцільно. У контексті статті цікавим є останній твір автора – «Харків 1938» – у якому присутні, напевне, усі форми комічного. І це не дивно, адже текст є типовим зразком карнавального постмодернізму (це одразу помітно і, зрозуміло, це відзначали критики та рецензенти), до якого українські письменники так активно зверталися ще з початку 1990-х років.

О. Ірванець протягом усього роману використовує прийом стьобу, який притаманний саме постмодерністичній літературі, коли традиційні цінності, авторитети переверталися та переосмислювалися. «Стьоб не претендує на статус окремого, тим паче нового, стилю чи жанру в літературі, а виступає своєрідним різновидом, відтінком пародії, іронії. Забарвлений знущально-іронічними, цинічними інтонаціями» [2, 71]. Відмінність стьобу від пародії полягає в тому, що автор усвідомлює усю штучність імітації, театральність перекодування [2, 69]. Можна говорити про бурлескно-травестійне перекодування в романі «Харків 1938», адже канонізовані герої української історії представлені в абсолютно протилежному світлі. У творі немає жодного позитивного героя, причому це стосується не лише відомих антиукраїнських діячів (наприклад, Олесь Бузини), а й сакралізованих українських: Хвильовий мріє про секс зі своєю неповнолітньою падчерицею, Олена, Олег та Степан (у яких неважко вгадати Телігу, Ольжича та Бандеру) живуть разом, при цьому полюючи на Петлюру, якого вони мають вбити (але не вбивають, бо тоді закінчиться фінансування їхнього життя спецслужбами УРСР), маленька дівчинка Ліна (Костенко) торгує отруйними пиріжками і зла на весь світ, Семенко вчить юного Сергійка (Жадана) основам сексуального життя і т.д. Дуже часто стьоб переходить у кітч. Так, сцена перевірки державних службовців усіх рівнів шляхом розчавлювання сидницями їжака є типово кітчевою. Окрім того, автор грається з текстом, поєднуючи різні стилі та жанри в одному тексті.

Таким чином, в сучасній українській антиутопії досить активно використовуються елементи комічного. У залежності від спрямування роману це може бути як жорсткий сатиричний компонент, так і розважально-ігровий, який використовує усі напрацювання постмодернізму в царині гумору.

Література

1. Горбач М. Чи вміють сучасні українські письменники сміятися? [Електронний ресурс] / Горбач М. // Читомо. [Про] читання міста – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/digest/chi-vmiyut-suchasni-ukraiynski-pismenniki-smiyatisya>.
2. Поліщук О. «Стьоб» в українській сьогочасній літературі / О. Поліщук. // Слово і час. – 2009. – № 11. – С. 68 – 74.
3. Чапай А. Червона зона / А. Чапай. – К.: Нора-друк, 2014. – 304 с.

Семененко Л. М.,

кандидат філологічних наук,

Криворізький державний педагогічний університет

САТИРА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

Олександр Олесь увійшов як поет в українську літературу на межі XIX та XX століть, у переламний час, коли поглиблювався конфлікт між старими традиціями й новими тенденціями і в історичному бутті, і в літературному процесі. У літературі, зокрема, ця епоха характеризується унікальністю співіснування різноманітних поетичних напрямків та стилів, синкретизмом елементів різних художніх концепцій та практик. Окремі автори або поєднували риси цих напрямків, або вели активні пошуки новаторських підходів до літератури, у центрі яких так чи інакше перебувала людина. Творчість Олександра Олеся стала етапною для української поезії своєї доби, оскільки відбивала складні перипетії конфлікту та взаємодії народницької та модерністської тенденцій. Високу ідейну, художню й естетичну цінність творчості митця, зокрема, поезій еміграційного періоду,

коли сатира та гумор набули актуальності в доробку поета, відзначали літературні критики різного часу та спрямування: М. Гнатюк [1], Л. Голомб [2], М. Неврлий [3], С. Павличко [5] тощо.

Відомо, що час, який Олександр Олесь провів в еміграції, був творчо досить плідним. Поет видав збірки "Чужиною" (1919), "Княжа Україна" (1920), "Перезва" (1921), "Поезії. Кн. X" (1931), "Кому повім печаль мою..." (1931), "Цвіте трояндами..." (1939). У більшості поезій цієї доби переважають настрої самотності та приреченості, туги за батьківщиною. Найбільш яскраво песимістичні настрої виражено у збірці "Чужиною". Аналізуючи лірику Олександра Олесья еміграційного періоду, М. Неврлий, зокрема, вказував: "Трагедія рідної України червоною ниткою проходить через усі його збірки, що з'явилися в діаспорі. Всі вони могли б мати назву "Чужиною" [3, 77].

Важливим етапом творчої біографії автора стала збірка "Перезва" (1921), видана під псевдонімом В. Валентин. Як вказував М. Неврлий, "сатира "Перезви" породжена хаосом і якоюсь розгубленістю першої хвилі української еміграції після падіння УНР. А в ній, як і в російській, вірменській чи будь-якій іншій еміграції, були, звісно, різні люди. Траплялись серед них і хапуни, кар'єристи, пройдисвіти, всілякі хриstopродавці. Проти таких людей і спрямована Олесева "Перезва" [3, 85]. У збірці вміщено як гумористичні, так і гостро сатиричні вірші, спрямовані проти перебігу тогочасних політичних подій та діяльності деяких українських представників еміграції. Сатира автора не зачіпає конкретних діячів тогочасної української еміграції, автор охоплює ситуацію та риси цих діячів узагальнено, що дає можливість переосмислення та інтерпретації. Показово є сама назва збірки, що вказує на весільний обряд коли після шлюбної ночі родичі молодої дружини вирушали до хати родичів чоловіка. Такий своєрідний рух обов'язково супроводжувався частуванням, співами та жартами. Констатуємо, що більшість сатиричних узагальнень Олександра Олесья не втратила актуальності і в умовах українського сьогодення.

Облудність діяльності європейських та власне українських "державних мужів", байдужих до долі українців, є актуальною як для збірки "Перезва", так і для нинішньої України. Зокрема, у вірші "Державні місії", використовуючи прийом антитези, поет констатує марну метушню діячів української влади. У той час, коли на позиціях гинуть прості вояки, ці діячі ведуть безтурботний спосіб життя, нехтуючи чужими життями. Сутність діяльності цілого ряду політичних діячів еміграції поет розкриває за допомогою іронії. Автор апелює до відомих літературних та фольклорних образів, але надає їм нового змісту. У поєднанні з відповідними епосі мовними штампами такі образи набувають гостро сучасного звучання, показуючи, що навіть в умовах гострої необхідності українські політики не здатні поступитися власними амбіціями або хоча б спробувати налагодити контакти.

Олександр Олесь влучно спостеріг і художньо осмислив те, що серед українських емігрантських політичних кіл існували партії та особи, не придатні до ніякої політичної діяльності, здатні лише до проголошення промов і далекі від конкретних дій. Показово, що поет, іронізуючи над безсильністю "високої" політики, вказує не на один напрямок практичної діяльності, до якого могли б долучитися метушливі балакуни, що обіцяють допомогу країні.

Тему політичного безладдя та безпомічності українських діячів актуалізовано в мініатюрі "Скільки політиків різних пород!..." Існування таких строкатих політичних рухів дискредитує сам факт необхідності подібної діяльності. Епіграма "Хто в нас в міністрах не бував..." досить точно окреслює український державний апарат не однієї історичної доби, викриваючи сутність різноманітних політичних перевертнів, які цілком байдужі до долі України та її людей. Таких діячів автор без прикрас називає Іудами.

Сатиричного осмислення набуває в поезії Олександра Олесья сама мета, яку проголошували різні політичні сили. Автор ніби не зачіпає нікого з цих діячів конкретно, однак розкриває саму сутність тих, хто на словах декларує свою любов до України, а на ділі дбає лише про власні амбіції.

Поет відверто виявляє своє негативне ставлення до емігрантської метушні навколо української державності. При цьому Олександр Олесь демонструє і власні політичні погляди, які далекі від схвалення радянської влади, яка встановилася в Україні і стала причиною еміграції ряду українських культурних діячів та авторів.

Зауважимо в дужках, що збірку “Перезва” було перевидано в Радянській Україні, під назвою “Емігрантська перезва”, що мало б посилити її ідейне навантаження. Щоправда, деякі вірші із збірки було вилучено, а інші спробували “пристосувати» до потреб радянської дійсності. Зрозуміло, що така спроба виявилася невдалою.

Отже, художнє втілення трагедії еміграції реалізується в поетичному доробку Олександра Олесь не лише в трагічно-ліричному, а й сатирично-гумористичному аспектах. Сатирична й гумористична поезія другого, емігрантського періоду творчості Олександра Олесь тісно пов’язується з життєдіяльністю української еміграції, розкриває її політичні амбіції та моральні проблеми. Твори, написані в діаспорі, свідчать про те, що автор не був відірваний від українського життя, не відступився від національних та загальнолюдських ідеалів, а намагався бути з Україною в скрутну добу радянських перетворень.

Важливо, що Олександр Олесь не критикує українське емігрантське буття лише заради критики. Автору щиро не байдужа доля України та українців, тому вибрики “емігрантської перезви” сприймаються ним дуже болісно, про що й свідчать його гострі сатиричні та гумористичні твори.

Ідейно-функціональне навантаження сатиричної поезії збірки “Перезва” Олександра Олесь виходить далеко за межі конкретно-історичної доби, набуваючи гострого алегорично-символічного змісту, на жаль, актуального для перебігу подій в нинішній Україні.

Література

1. Гнатюк Н. Дещо з життя Олександра Олесь / Н. Гнатюк // Всесвіт. – 1989. – № 2. – С. 145-146.
2. Голомб Л. Антеїзм лірики Олександра Олесь / Л. Голомб // Література. Фольклор. Проблеми поетики : Зб. наукових праць. – Вип. 24. – Ч. 2. – К. : Акцент, 2006. – С. 22-35.
3. Неврлий М. Олександр Олесь. Життя і творчість / Микола Неврлий. – К. : Дніпро, 1994. – 173 с.
4. Олесь Олександр. Твори: В 2-х т. / Олександр Олесь. – Т. 1. – К. : Дніпро, 1990. – 880 с.
5. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 480 с.

Семенец А. В.,
аспірант,

Литературный институт имени А. М. Горького, Москва

ФЕМИНИСТСКИЙ ЮМОР И ГРОТЕСКНЫЕ ОБРАЗЫ КАК СРЕДСТВА ДЕКОНСТРУКЦИИ ПАТРИАРХАЛЬНОГО ДИСКУРСА В РОМАНАХ А. КАРТЕР

Анджела Картер – уникальная писательница, в ее творчестве гармонично сочетаются черты магического реализма, готики, постмодернизма и феминистская направленность. Как известно, постмодернистским текстам свойственна пародийность и ироничность, посредством которой писатель переписывает мир, воссоздавая его при помощи новых инструментов. Постмодернистская ирония отличается своей радикальностью, стремлением подорвать существующий порядок вещей, устоявшиеся стереотипы и клише, а из обломков выстроить новый мир, полный интертекстуальных связей. Утверждая и разворачивая игру с гиперреальностью, ирония обращается к миру иллюзорному, утверждая тем самым субъективную реальность сознания.

Тексты А. Картер содержат в себе разные оттенки комического, поэтому представляется интересным проанализировать порождающую новые феномены взаимосвязь комического и феминистской составляющей. Особенностью иронии писательницы является ее стремление создать некую двойственность, открытость, при помощи которой возможна реинтерпретация, переосмысление текста, постоянное его обновление и модернизация. Феминистская же направленность проявляется в стремлении деконструировать патриархальные стереотипы, переписать историю с позиции женского видения.